

PROF. DR. CENGİZ ORHONLU

1927 — 1976

MAHMUT H. ŞAKİROĞLU

Gökyüzündeki yıldızların sayısını henüz erbabı bile öğrenememiş, insanoğlu bunların arasından çok azının ismini saptayabilmişken, her zaman saydıklarımızın da bir elin parmaklarını geçmediğini yakından biliriz. Çevremize baktığımız zaman da, ilgilendiğimiz alanda aklımıza gelen isimlerin sayısının ne kadar az olduğunu anlayınca endişe ederiz. Bunu da kusur olarak ya hafızamızda ararız veya toplumun çabuk unutma alışkanlığına bağlarız. Aslında hayatında meydana getirdiği ile gerçekten çevresine yararlı olan acaba kaç kişi geldiğini merak edebilir miyiz? Siyaset alanında, spor alanında ve hatta ilim alanında işgal ettiği mevkiin tam değerini veren kaç kişi ortaya çıkar? Rastlantıların, hatır ve iltimasların hak etmediği yere getirdiği insanların zaman çarkının sona ermesinden sonra unutulmanın korkunç girdabına, bazan yaşarken bile kapıldığını görünce kusur aranılması gereken hususlar çok daha başkadır. Sağladıkları olanakları cömertçe harcayanların, buldukları zemini iyi seçmemelerinde hem kendileri hem çevreleri ne kadar kusurlu sayılırsa sayılınsınlar veya rastlantı desinler kendi bilecekleri hususdur. Fakat kişi kendisine tevdi edilen rütbe ve seviyenin tam hakkını verirse, hem hayatta hem de kendisinden sonra anılan bir ad bırakması doğaldır. İşte Haziran ayının ortalarında kaybedip ebedî istirahatgâhına yolcu ettiğimiz Cengiz Orhonlu, sahip olduğu mevkilere emin adımlarla ilerleyip, her zaman daha iyisini vermeğe ve yaratmağa çalışan bir isim olarak Türk tarihçiliği alanında imzasını ebedileştiren bir kişi idi. Sporcu bir vücudun üzerinde kocaman bir baş, yılların aklaştırdığı saçların örttüğü bir alın ve ilk bakışta dikkati çeken kalın camlı gözlüğün altında zekâ fıskıran bir çift göz. O heybetli görünüşe karşın karşısındakini daha ilk cümlesinden itibaren etkisi altına alan sıcak ve

samimî ifadelerden sonra gerekiyorsa seviyeli cümlelerle dolu bir sohbet faslı başlardı. Bugün artık bu cümleler bâki kalan kubbenin altında etki yapmayacak bir şekilde uçuşuyor. Fakat sporcu vücudun kalın parmakları arasında sımsıkı tutulan kaleminden dökülen satırlar Türk ilim âleminde bugün haklı olan yerini tuttuğu gibi, sonraları da başvurulan kaynaklar arasında yer alacaktır. 1960 senelerinde Edebiyat Fakültesinin Tarih Semineri odasında ve Kitaplığında bir Dr. Asistan ve yeni bir öğrenci olarak başlayan aşinalığımız her geçen gün zarfında ahenkli bir gelişme içinde çoğaldı. Kısa bir süre sonra O'nun Doçentlik imtihanı hazırlıkları ve dil imtihanının tatlı heyecanlarından sonra başarı ile bitirilen bir dizi sınavın ardında deneme dersini dinleme olanağını bulmuştum. Bir heves dolu öğrenci olarak uzaktan izlediğim o çalışmalarını, gene aynı sıralarda hızlanmaya başlayan bilimsel yayınlarımı daha matbaadan geldiği anda tedarikle çokça pekiştirildi. Osmanlı Tarihinin siyasi yönünü değil, daha başka cephelerden, kısaca sıralarsak, teşkilatçılık, denizcilik gibi ihmale uğrayan yönlerine cesaretle eğilip, tam hakkını verebilmek için giriştiği çaba sırasında, Orhonlu her geçen gün kendisini yeniledi ve eline geçen malzemeyi gayet iyi değerlendirdi. Derbent, Suyolcu, Köprücü gibi ilk onun ele aldığı konulardır. Başbakanlık Arşivinde haftanın büyük bir kısmını kuvvetli parmakların çevirdiği defter ve belge yığınları arasında geçiren yeni tarihçiler neslinin bu seçkin siması, yetişmek isteyenlerin de en büyük teşvikçilerindendi. Arşivdeki çalışma odasının daha kapısını açar açmaz odayı doldurduğu sıcak atmosfer arasında mutlaka neşeli ve canlı sesinden bir espri duymak ve hatta günün spor olaylarında da konuşmak mümkün olur ve bu değişik hava güzel bir latife ile kahkahalara boğulurdu. Kısa bir müddet sonra kendisine ayrılan yerden çalışmak için getirttiği veya daha evvel sakladığı belgeleri alıp incelemeğe başlayan Orhonlu, bilinmeyen hususları yavaş yavaş not etmeğe başlar ve tasarladığı konulara göre de tasnif etmeğe girişirdi. Vücut yapısına orantılı olan bilgi, zekâ ve çalışma azmi ile güçlendirilen bu eşsiz faaliyetin benzerinin bir daha ne zaman geleceğini kestirebilmek hakikaten çok zordur. O'nun nezaretinde mezuniyet tezlerini hazırlamak için gelenler, veya hazırladıkları taslakları göstermek isteyenler belirttiği saatte çalışma yerinde buluşurlar ve Orhonlu'dan bol bol istifade ederlerdi. Kısa bir zaman evvel de Ankara'da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Ar-

şivi ile Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünde saklı bulunan eski kayıtlar üzerindeki çalışmalarını yoğunlaştırıyor ve Ankara'lı tarihçilerin çok değerli bir malzeme ile her zaman ilgili olduğunu görmekle kıskandığını ifade ediyordu. Ankara'da bulunan tarihçiler için senenin çok sınırlı günlerinde, o da yaz aylarının en sıcak saatlerinde, Başbakanlık Arşivinde çalışma olanağı bulunduğu için, bu sözleri bir iltifat olarak kabul etmiştik. O ise kısa bir zaman zarfında Ankara'dan zengin malzeme ile ayrıldığını arkadaşlarımla bulunduğu bir toplulukta kendisine has özellikle açıklamıştı. Şimdi ise o malzemeden nasıl yararlandığını öğrenmeden vefat haberini almanın teessürünü taşımaktayız. Ecel için söylenecek hiç bir şey bulamıyoruz. Hemen hemen devre arkadaşım olan eşi Gönül hanım ile hem hayat hem de meslek yolunda beraber olmaları mutlu bir rastlantı idi. Aile durumundan konu ettiğim zaman daha da neşelenir, bakım zorluğuna karşın çocuğun bir aile mutluluğundaki yerine tekrar tekrar dönerdi. Son büyük kitabı Habeş Eyaletini, eşine ithaf ederken, saklamadığı mutluluğunu ebedileştirmiş oluyordu. Ölüm haberinin ertesi günü posta kutuma konan The Encyclopaedia of Islam'ın 71-72. fasikülünde rastladığım C. Orhonlu imzası, bu milletlerarası değerdeki eserde, Türk bilim adamlarının bir iftihar nişanesi olarak bulunuyor. Belki basıma hazır makaleleri de yayınlanabilirse de, bu değerli imza artık orijinal bir eserin üzerinde yer bulmayacak. Bununla beraber muhtelif konulara cesaretle eğilerek kaleme aldığı kitap ve makaleleri ile de zaten hak ettiği ünü almış bulunuyor. Prof. Dr. Halil İnalçık'ın da bir vesileyle belirttiği üzere, uzun yıllardan beri ihmal ettiğimiz Türk Denizcilik Tarihi sahasında yepyeni ufuklar açmakla bizleri bilimin enginliklerine biraz daha götürdü. Eski neslin yalnız yerli kaynaklara dayanarak yaptığı inceleme ve belge yayını, zamanımızda yabancı yayınların karşılaştırılması hatta bununla da yetinmiyerek esas belgeleri yabancı arşivlerin tozlu raflarından indirtip, bir yabancı veya türkolog olarak değil fakat katıksız bir Türk tarihçisi olarak incelenmesinin gerektiği üzerinde duranların başta gelenleri arasında sayılabilir. Orhonlu bu hususda kalemini başarı ile kullandığı gibi yeni yetişenler arasında ana belgelere incek olanları da arar bulur ve yetiştirirdi. Arkadaşım Salih Özbaran'ın şimdi tarih yayınları arasında kendisini gösteren satırları içinde Orhonlu'ya teşekkürleri bulunmaktadır. İngiliz ve Portekiz kaynaklarından istifade edilerek yayın-

lanan Türk Denizciliğine ait araştırmalar yeni boyutlar kazanıyorsa Orhonlu'nun payı gerçekten çok büyüktür. Merhum teşkilat tarihini incelerken de yalnız Saray ve sair yönleri değil, Türk toplum hayatını yakından ilgilendiren konular üzerinde de duruyordu. Geniş bir saha ile ilgilendiğinden, yeni yayınları da günü gününe izler, bu arada Sahafklar Çarşısına gelen kıymetli bir eseri veya kitap demetini kendi kitaplığına kazandırmanın yanısıra, Tarih Semineri kitaplığına da kazandırmaya çok büyük bir titizlik gösterirdi. Yalnız kendi konularını değil fakat aynı zamanda Türk uygarlığına ait diğer eserleri seminer kitaplığına kazandırmak için giriştiği çabalar, başka kürsü mensupları ve talebeleri tarafından da takdirle karşılanırdı. Yapılması gerekli seminer ve mezuniyet tezlerinde öğrencilerin kullanacağı eserlerin çoğunluğu İstanbul'lu öğrencilerin elinin altında ise, rahmetli Cavid Baysun ve etrafında ondan ilham almış olanların her türlü bürokratik engelleri aşmaya çalışan çabaları ve Orhonlu'nun bitip tükenmeyen enerjisinin bir ürünüdür. Tedarik ettiği kitapları bir tenkid süzgecinde de geçirmek çabası, O'nun çok sayıda tanıtma yazısını kaleme almasına vesile oldu. Kuruluş yıllarından beri faal üye bulunduğu Türk Kültürü Araştırma Enstitüsünün süreli yayınlarında C. Orhonlu imzasının pek sık görülmesi, güncel konular yanında bilimsel araştırmaların ve bu arada tanıtma yazılarının geniş bir aydın kitleye yayılmasına vesile oluyordu. Türk Tarih Kurumu'na muhabir üye ve 1973 senesi Genel Kurul'unda asil üye olarak teklif edildiği zaman üyelik için yeterli oyu hemen sağlamıştı. Yeni nesil tarihçilerinin de T. T. K. na üye olmasının sevincini, O'nun kayından sonra hemen kutlama bahtiyarlığına erişemiyoruz. Kurum için tasarladığı sayısı epey çok kitap ve makalelerin pek azını yayınlaması, bu konuların Türk tarihçiliği sahasındaki haklı yerine kavuşmasını epey geciktirecektir. Edebiyat Fakültesi'nin yayınladığı Tarih Dergisi, Tarih Enstitüsü Dergisi ve bu arada Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi'nin hazırlayıcıları arasında Orhonlu ismini görürken, okuyup mezun olduğu Edebiyat Fakültesi'nin geçmişini de epey seneden beri incelediği için ilk devirlerine ait kısmını yayınlamaya karar verdiğinden, Cumhuriyetin 50. yılını anmak için yayınlanan Armağan Kitabının hazırlanmasında faal görev alırken, en yakışan satırlarını yayınlama bahtiyarlığına da erişmişti. Bütün bu faaliyetler, o iyilik dolu kalbin durmasından sonra başka ellere geçecektir, yeni isimler

müesseseleri devam ettirme çabalarını sürdüreceklerdir, kendisinden daha yeni, orijinal mahsuller beklediğimiz Orhonlu imzası bu arada artık görülmeyecek, fakat bir kitap rafını rahatlıkla dolduran kitap ve ayrı basımlar bu ismi daha sonraki bilim kuşaklarına ulaştıracak ve sair araştırmaların bibliografyalarını süsleyecek. O'nun için bir kutlama armağanında katkıda bulunmak isterken ölümünden sonra yazı yazmayı büyük bir talihsizlik saymaktayım. Türk Tarih ve Medeniyetini ilgilendiren her türlü bilimsel toplantıların vazgeçilmez elemanları arasına yükselmeyi başaran Orhonlu bu toplantılara dair haber tarzındaki yazılarından başka, tebliğlerini de geciktirmeden yayınlarken, bu tip faaliyetlerin yararını geniş topluluklara da intikalinde önemli hizmetleri bulundu. En son merak ettiği konular arasında, bugün ulusal sınırlarımız dışında kalan Türk toplulukları idi. Büyük maddî ve manevî baskılar altında tutulan, fakat Türklük şuurunu başarı ile koruyan bu toplulukların, geçmişleri ve şimdiki durumlarını gerçek belgelerle açıklığa kavuştururken, sahasında tam olarak öncülük ediyordu. Türk denizcilik tarihine ait yayınları yanında İmroz (Gökçeada) ve Bozcaada gibi Ege denizindeki en kıymetli toprak parçalarımıza dair giriştiği araştırmalar, bilimsel faaliyetini süsleyen konulardı. Senelerce bıkmadan topladığı Habeşistan'a ait bilgileri hacimli bir eserinde bir araya getirmesi, bu ülke üzerinde çalışanların, bu arada gene bir Habeş Tarihi mütehassısı olan Ekselans Enrico Cerulli'nin de takdirini kazanmış, Mayıs ayı içerisinde şahsen bu başarıyı işitmek bahtiyarlığına erişmiştim. Orhonlu'nun ardından bir nekroloji yazısı yazmanın üzüntüsünü her zaman içimde taşıırken, çoğu elimin altında bulunan kitap ve makalelerini bir araya getirip, O'nun bilimsel cephesine yüzeysel de olsa eğilmiş olmakla teselli buluyorum. Giriştiği başarılı çalışmaları yurt içinde ve yurt dışında yeterince takdir görmesi de, genç tarihçilerin bu yolda yılmadan yollarına devam etmeleri gerektiğini ortaya sermektedir.

* * *

Orhonlu'nun eserlerini derlerken tam olduğu savını ileri sürmemekle beraber, en önemlilerini burada kaydettiğime inanıyorum. Haberim olmayan bazı süreli yayınlara yazılar ve bu arada gazetelere makaleler vermiş olması da ihtimal dahilindedir. Üniversite'den mezuniyet tezi olan Fındıklı Sempti Tarihi'nin, Tarih Dergisi

sayfalarında yayınından sonra bilimsel dergilerde bir süre adına rast gelinmiyor. Bu arada “Yeniçağ Tarihi Kürsüsü” imzasıyla yayınlanan Gelibolu’lu Mustafa Âli’nin *Mevâidü’n Nefâ-is fi Kavâ-‘idi’l-Mecâlis*” adlı eserin (İstanbul 1956) indeksini hazırlamada büyük bir gayret gösterdiği önsözde bildiriliyor [S. XI]. Rastlantı sonucu en son kontrol ettiği eser de, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü tarafından uzun zamandan beri hazırlattırılan ve basımı zaman alan *Türk Dünyası El Kitabı* adlı eserdir. Yazık ki ölümü bu güzel çabayı engelledi ve yayını çok arzuladığı bu kitabın çıkışını göremedi.

ESERLERİ

Kullanılan Kısaltmalar:

- T.D : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi.
 T.E.D: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi.
 T.K : Türk Kültürü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsünün Aylık Dergisi.
 Tan : Tanıtma Yazısı.

I

MAKALELER VE KİTAPLAR

1954 - 1955

- 1 - “Fındıklı Semtinin Tarihi Hakkında Bir Araştırma”
 I. Kısım T.D. VII/10 (1954) S. 61-78
 II. Kısım T.D VIII/11-12 (1955) S. 51-70. ek. Fındıklı semtinin plânı.

1961

- 2 - “XVI. Asrın İlk Yarısında Kızıldeniz Sahillerinde Osmanlılar”
 T. D XVII/16 (1961) basımı 1962. S. 1-24
 3 - Tan <S. A. Fisher-Galati, *Ottoman Imperialism and German Protestantism (Osmanlı Emperyalizmi ve Alman Protestanlığı)* 1521-

1555, Harward University Press, Cambridge 1959 S. VIII+140. >

T.D XII/16 (1961) S. 119-122.

1963

4 - OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA AŞİRETLERİ İSKÂN TEŞEBBÜSÜ (1691-1696). İstanbul, 1963, XVI+120 S. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: No 998 [İskân yapılan bölgeleri gösteren 6 harita ve 1 anahtar harita vardır. 10 Mart 1958 günü Edebiyat Fakültesinde müdafaa edilen doktora tezinin kısmen tadil ve tevsii]

5 - "Osmanlı Devrinde Nehir Nakliyatı Hakkında Araştırmalar. Dicle ve Fırat Nehirlerinde Nakliyat"

T.D XIII/17-18 (1962 - 1963). S. 77-102. ek 1 harita.

6 - Tan <B. Lewis, *The Emergence of Modern Turkey (Modern Türkiye'nin Zuhuru)*, Oxford University press. London - New York - Toronto - 1961 S. XVI+511 3 aded harita >

T.D XIII/17-18 (1962 - 1963) S. 275-283

7 - Tan <F. Barth; *Nomads of South Persia. The Basseri Tribe of the Khamseh Confederacy (Güney İran Göçebeleri. Hamseh Konfederasyonunun Basseri Kabilesi)* Oslo University Press. London Georg Allen, Unwin Ltd. 1961 X+159 S. 10 resim ve şekil. >

T.K. I/4 (Şubat 1963) S. 56 vd. [çevirisi için kr. n. 17].

8 - Tan <Ş. Erel, *Dağistan ve Dağistanlılar*, İstanbul 1961 VII+264 S. >

T.K I/7 (Mayıs 1963) S. 55-57 [İngilizcesi için kr. n. 16].

1964

9 - "XVIII. Yüzyılda Osmanlılarda Coğrafya ve Bartınlı İbrahim Hamdi'nin Atlası",

T.D XIV/19 (1964) S. 115-140.

[Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi Kitapları 2044 numaradaki eserin tavsifi, müellifin hayatı ve Atlas'ın fihristi].

10 - Tan <R. B. Serjeant, *The Portuguese off the South Arabian Coast (Güney Arabistan Sahili Açıklarında Portekizliler). Hadrami Chronicles with Yemeni and European Accounts Dutch Pirates off Mocha*

in the 17th Century (Hadrami tarihleri ile Birlikte Moha Açıklarındaki Felemenk Korsanları Hakkında Yemen ve Avrupa Kayıtları), Oxford University Press. London 1963 X+233, 14 fotoğraf, 2 şekil, 2 harita >

T.D XIV/19 (1964) S. 168-171.

- 11 - "Batı Trakya Türkleri",
T.K II/17 (Mart 1964) S. 5-8.
- 12 - "Balkan Türklerinin Durumu",
T.K 11/21 (Temmuz 1964) S. 49-60
- 13 - "Oniki Ada Meselesi",
T.K II/23 (Eylül 1964) S. 1-5.
- 14 - "Oniki Adada Türk Eserleri ve Türk Nüfusu",
T.K 24 (Ekim 1964) S. 29-34.
- 15 - "Batı Trakya'da Türk Nüfusu", *Türk Kültürü Araştırmaları* I/1 (1964) S. 59-77.
- 16 - Tan <Ş. Erel, *Dağıstan ve Dağıstanlılar*, İst. 1963 VII+264 S.> *Cultura Turcica* I/1 (1964) S. 186-188 (İng). [n. 8'deki tanıtmanın İngilizcesidir].
- 17 - Tan <F. Barth, *Nomades of South Persia, The Basseri Tribe of Khamseh Confederacy*, Oslo University Press, London, George Allen, Unwin Ltd. 1961, X-159 pages, 10 figures and tables. *Cultura Turcica* I/1 (1964) S. 188-190. [n. 7'deki tanıtmanın İngilizceye çevirisidir].

1965

- 18 - "Le Premier Congrès International des Etudes Balkaniques et des Etudes de L'Europe du Sud - Est. Sofia, 26. Septembre 1 er Octobre 1966" *Cultura Turcica* II/2 (1965) S. 268-271 (bk. 31).
- 19 - Tan <Apostolos E. Vacalopoulos, *A History of Thessaloniki, Thessaloniki*, 1965, pp VIII+155+21 illustrations> *Cultura Turcica* II/2 (1965) S. 294-297. kr. 32).
- 20 - "Osmanlıların Habeşistan Siyaseti. 1554 - 1560",
T.D XV/20 (1965) S. 39-54 ek. 1 harita [bk. n. 77].
- 21 - "Propaganda ve Millî Davalarımızın Duyurulması",
T.K III/28 (Şubat 1965) S. 241-244.

- 22 - Tan <Balkan Studies>, *Türk Kültürü Araştırmaları* II/1-2 (1965) S. 207-213 [Selânik'de Balkan Tetkikleri Enstitüsü tarafından yayınlanan bilimsel dergi hk. İlk VII. cildin kapsamı]

1966

- 23 - "Osmanlı Türkleri Devrinde İstanbul'da Kayıkçılık ve Kayık İşletmeciliği".
T.D XVI/21 (1966) S. 109-136, ek 3 tablo 5. fotoğraf.
- 24 - "Lazkiye Türkleri",
T.K IV/40 (Şubat 1966) S. 426-429.
- 25 - "Gençlik ve Öğrenci Teşekkülleri".
T.K IV/43 (Mayıs 1966) S. 593-597.
aynı yazı, *Kalkınan Dünya* I/6 (1966).
- 26 - "Batı Trakya Türk Azınlığının İsmi Meselesi ve Yunanistan'ın Parçalama Siyaseti".
T.K IV/44 (Haziran 1966) S. 683-688.
- 27 - "Batı Trakya'da Türk Basımına Yapılan Baskı".
T.K aynı sayı, S. 695-697 [Bu yazı aynen n. 30].
- 28 - "The Kashgais",
C.T III/1 (1966) S. 89-94 [n. 34'deki yazının İngilizcesi]
- 29 - "I Give You my Colt",
C.T III/2 (1966) S. 266-231 [n. 36 deki yazının İngilizcesi].
- 30 - "Batı Trakya'da Türk Basımına Yapılan Baskı", *Kalkınan Dünya* I/9 (1966) S. 8 vd, 32 [n. 26 daki yazının tekrar yayını].

- 1967 -

- 31 - "Birinci Milletlerarası Balkan Tetkikleri ve Güney-Doğu Avrupa Tetkikleri Kongresi. Sofya 26 Eylül-1 Ağustos 1966",
T.K V/51 (Ocak 1967) S. 1908 - 201. [Fransızcaya çevirisi için bk. 18].
- 32 - Tan <A. E. Vacalopoulos, *A History of Thessaloniki*, Translated by T.F. Garney, Thessaloniki 1965, VIII+155+21 resim >
T.K V/51 (Ocak 1967) S. 218-220 [İngilizcesi için kr. 19].
- 33 - "Tarihin Akışı İçinde Balkanlar",
T.K V/52 (Şubat 1967) S. 278-282.

- 34 - "Kaşgaylar",
T.K V/54 (Nisan 1967), S. 421-426 [n. 28'deki makalenin Türkçe aslı].
- 35 - "İran Siyasî Hayatında Kaşgaylar ve Oynadıkları Rol",
T.K V/56 (Haziran 1967) S. 615-621.
- 36 - "Tayımı Sana Veriyorum",
T.K V/59 (Eylül 1967), S. 863-868 [n. 29 daki makalenin Türkçe aslı].
- 37 - Tan <R. Metel, *Atatürk ve Donanma*, İstanbul 1966, XVI+318 S. h.>
T.K aynı sayı S. 871 vd.
- 38 - "Atatürk ve Tarih Görüşü",
T.K VI/61 (Kasım 1967) S. 26-30. [İngilizcesi n. 70].
- 39 - Tan <A. F. Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk, Okul ve Genç Subaylık Hatıraları*, İstanbul 1967, 174 S.>
T.K aynı sayı S. 77 vd.
- 40 - "Osmanlıların Habeşistan Siyaseti (1540 - 1560)", VI. *Türk Tarih Kongresi. Ankara 20-26 Ekim 1961. Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara 1967, S. 413-423.
- 41 - OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA DERBEND TEŞKİ-LÂTI. İstanbul 1967, XXIII+175 S, ek. 1 harita çizen K. Göçmen. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. No 1209 [1964 Kasım ayında kabul edilen doçentlik tezi].
- 42 - "Türk Devrim Tarihi Hakkında", *Millî Işık* I/8 (1967) S. 8-10
- 43 - "1559 Bahreyn Seferine Ait Bir Rapor",
T.D XVII/22 (1967) S. 1-16 ek 2. harita [Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki N. E 3004'de bulunan belgenin tahlili. S. 11-16 Rapor metni'dir].
- 44 - "Osmanlı Teşkilâtına Ait Küçük Bir Risale "Risale-i Ter-ceme", *Belgeler. Türk Tarih Belgeleri Dergisi* IV/7-8 (1967) [basım 1969] S. 39-47 2 fotokopi. [Topkapı Sarayı Arşivinde N. E. 12.365'de bulunan belgenin metni].
- 45 - "Seydi Ali Reis", *Jurnal of Regional Cultural Institute* C. 1/2 (1967) S. 44-57 (İngilizce olan bu makalenin türkçesi için bk. 59)

- 46 - "Nasrettin Hoca'nın Soyü İle İlgili Bir Belge",
Belgelerle Türk Tarihi Dergisi I/3 (Aralık 1967) S. 78-80 foto-
kopi ve resimli

1968

- 47 - "Türkçe Yayınlanan İlk Gazete "<Takvimi Vekayi>",
Belgelerle Türk Tarihi Dergisi I/6 (Mart 1968) S. 35-39 resimli
- 48 - "Turgut Reis ve Korsika Baskını",
Belgelerle Türk Tarihi Dergisi III/15 (Aralık 1968) 69-73
resim ve fotokopi.
- 49 - "Osmanlı-Leh Münasebetlerine Dair Ermeni Kıpçakçası ile
Yazılmış Kaynaklar",
T.K VI/68 (Haziran 1968) S. 560-563.
- 50 - "Kayıplar: Ord. Prof. A. Hamid Ongunsu. 1885-27. VIII.
1967"
T.K aynı sayı S. 588.
- 51 - "Türkiye'de Kadın Haklarının Kazanılması Mes'elesi"
T.K VI/72 (Ekim 1968) S. 936-942 [Aynen n. 57 de].
- 52 - "<Gemicilik>",
Türkiyat Mecmuası XV (1968) (basımı 1969) S. 157-169
[Kayıkla geçişi sağlayanlar hk.]

1969

- 53 - "Osmanlı-Bornu Münasebetine Ait Belgeler"
T.D 23 (1969) S. 111-130 VII S. belge fotokopisi, 1 harita
[S. 124-130 arası 10 belgenin çeviri yazısı].
- 54 - "Bozcaada"
T.K VII/83 (Eylül 1969) S. 830-835.
- 55 - "Bozcaada'da Türk Eserleri ve Kitâbeleri",
T.K VIII/86 (Aralık 1969) S. 139-149 (bk. 67).
- 56 - "The Institution of "Suyolcu" in the 16th Century",
Actes of I. Congrès International d'Études Balkan. et Sud-
Est Europ. Sofia, 26 août - 1 septembre 1966, Sofia 1969, S.
673-676

- 57 - "Türkiye'de Kadın Haklarının Kazanılması Meselesi", *Türk Silâhli Kuvvetleri Malûlleri Dergisi* IX/108 (1969) S. 10-16 [n. 51'deki yazının tekrarı]

1970

- 58 - Tan <Herbert L. Bodman, Jr. *Political Factions in Aleppo, 1760-1826*, The University of North Carolina Press 1963, The Lames Sprunt Studies in History and Political Sciences, vol 45 XV+160 >.
T.D 24 (1970) S. 136-141.
- 59 - "Seydi Ali Reis",
TED I (1970) S. 39-56 (İngilizcesi için bk. 45)
- 60 - OSMANLI TARİHİNE AİT BELGELER. TELHİSLER (1597-1607). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. No. 1511 İst. 1970 XXIX+XV+149 S, [Belgeler lâtin harfleri ile yayınlanmış, ayrıca fotokopi konmuştur].
- 61 - "Hint Kaptanlığı ve Pirî Reis",
Belleten XXXIV/134 (1970) S. 235-254 5. levha.

1971

- 62 - "Lipkalar",
Türkiyat Mecmuası, XVI (1971) S. 57-87 VIII f.k. [Polonya'da ikamet eden bir kısım Türklere, Litvanya Tatarları da diye adlandırılan zümre hk.].
- 63 - "Meslekî Bir Teşekkül Olarak Kaldırımcılık ve Osmanlı Şehir Yolları Hakkında Bazı Düşünceler",
Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi I (1971) S. 93-138
- 64 - "Birinci Milletlerarası Kıbrıs Tetkikleri Kongresi. 14 Nisan-19 Nisan 1969 Lefkoşe-Kıbrıs",
Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, aynı sayı S. 264-267.
- 65 - "Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi",
Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Heyeti Tebliğleri, Ankara 1971, S. 91-97. [Bu tebliğin İngilizcesi aynı ciltte yayınlanmıştır: *The Settlement of Ottoman Turks in Cyprus. 1570-1580* [1974 senesi Temmuz ayında

başarıyla gerçekleştirilen Türk Barış Harekâtından sonra yeniden güncellik kazanan Kıbrıs sorununun öneminden dolayı bu önemli tebliğ tekrar yayınlanmıştır. Türkçesi T.K XII/139-140-141 (Mayıs-Haziran-Temmuz 1974) sayısında, ayrıca bk. 78 *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*

- 66 - "Gökçeada (İmroz)",
T.K X/112 (Şubat 1971) S. 223-229.

1972

- 67 - "1657 Tarihli Bozcaada Tahriri ve Adadaki Türk Eserlerine Ait Bazı Notlar",
T.D 26 (1972) S. 67-74 [Bozcaada hakkındaki önceki araştırmaları için bk. 54, 55, sonraki için ileriye bk. 80].
- 68 - "The History of Athenes (Târih-i Medinetü'l Hukema). Written by Turkish Kadı", Actes du IIe Congrès International des Études du Sud-Est Européen Athènes, 7-13 mai 1970, t. II, Histoire, Athènes 1972, S. 529-533 pl. XLVI-XLIX. [Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan 1411'deki nüsha hk. Türkçesi için bk. 73].
- 69 - "Yunan İşgalinin Meydana Getirdiği Göç ve Yunanlıların Yaptıkları "<Tehcir>" in Sonuçları Hakkında Bazı Düşünceler",
Bulleten XXXVII/148 (1973) S. 485-495 ek 4 f.k.
- 70 - "Atatürk's View of History",
Journal of Regional Cultur Institute, VI/1 (1973) S. 43-50.
- 71 - "Bayram Paşa Kervansarayı",
Vakıflar Dergisi X (1973) S. 199-218 ek. 16 belgenin f.k. [Adana civarındaki Cakıd suyu kenarında bulunan han ile ilgili belgeler].
- 72 - "Köprücülük",
VII. Türk Tarih Kongresi. Ankara 25-29 Eylül 1970. Kongreye Sunulan Bildiriler II. cilt, Ankara 1973, S. 701-708.
- 73 - "Bir Türk Kadısının Yazdığı Atina Tarihi (Tarih-i Medinetü'l Hükema)",
Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, 2-3 (1973-74) S. 119-136 [İngilizcesi için bk. 68].

- 74 - "Malta ile İlgili Türkçe Yayınlar ve Kayıtlar",
Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi 2-3 (1973-1974) S. 493-497.
- 75 - Tan <B. Lewis, *Islam in History, Ideas, Men and Events in the Middle East*, London 1973, Alcove Press Limited, 349 S.>. T.D 27 (1973) S. 196 vd,
- 76 - "Edebiyat Fakültesinin Kuruluşu ve Gelişmesi (1901-1933) Hakkında Bazı Düşünceler",
Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan. Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1973, S. 57-70.

1974

- 77 - OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN GÜNEY SİYASETİ HABEŞ EYALETİ, İstanbul 1974, XXVII+317 S. [S. 185-291 arasında 96 adet belge lâtın harfleri ile yayınlanmış ve arada belgelerin fotokopileri de konmuştur. Sonda K. Göçmen'in çizdiği 2 harita ve 3 levha. Habeşistan ile ilgili yayınları için bk. 20, 32, 40 ve 82].
- 78 - "Osmanlı Türklerinin Kıbrıs'a Yerleşmesi 1570-1580",
Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni 44/323 (Ekim-Aralık 1974) S. 19-24 [Aslı n. 65. de yayınlanan yazıdır. Derginin Kıbrıs'a ayrılan özel sayısı Türkçe aslından başka İngilizce, Fransızca ve Almanca olarak da yayınlanmıştır. İngilizce yayında "The Settlement of Ottoman Turks in Cyprus. 1570 - 1580" başlığı ile n. 65 deki makale tekrar geniş bir kitleye tanıtılmıştır. Fransızca nüshasını göremediğim bu derginin Almanca nüshasında bu makale yoktur].
- 79 - Tan < U. Heyd. *Studies in Ottoman Criminal law (Osmanlı Ceza Kanunu Hakkında İncelemeler)*, ed. by V. L. Menage. Oxford at the Clarendon Press, 1973 XXXII+340 S>
Belleten XXXVIII/152 (Ekim 1974) S. 751-756.
- 80 - "Bozcaada'daki Köprülü Mehmed Paşa Camii ve Vakfı Hakkında".
T.K XII/142-143-144 (Ağustos-Eylül-Ekim 1974) S. 385-388 [Bu ada hakkındaki araştırmalar için bk. 67].
- 81 - "Observations on Reforms in Turkey",
Journal of Regional Culture Intitute VII/1 (1974) S. 5-14.

- 82 - "Turkish Archival Sources on Ethiopia",
IV. Congresso Internazionale di Studi Etiopici (Roma, 10-15 aprile 1972), Tomo I (Sezione Storica), Roma 1974, S. 455-462.
Accademia Nazionale dei Lincei.

1975

- 83 - "Osmanlı Devletinde <Tercümanlık >",
Atatürk Konferansları V. 1971 - 1972, Ankara 1975, S. 13-23.
- 84 - "V. Türk Sanat Tarihi Kongresi. Budapeşte 21-27 Eylül 1975",
Bulleten XXXIX/156 (Ekim 1975, S. 785 vd. [Town architects (şehir mimarları) adlı bir bildiri sunduğunu haber veriyor].
- 85 - "Osmanlı Bolu'su",
Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Bulletin 47-326 (Mayıs-Haziran 1975) S. 14-20
- 86 - "<Asırlar Boyunca Sind > Milletlerarası Semineri (2-8 Mart 1975 Karaçi-Pakistan)"
T.K XIII/154 (Kasım 1975) S. 49-51.

1976

- 87 - "The Geography of Walachia Written by a Turkish Politician" *Revue des Etudes Sud-Est Européennes*, XIII/3 (1975) S. 447-452 [Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine 445'deki Girid'li Ahmed Resmî Efendi'nin Eflak Coğrafyası adlı eseri hk]. Türkçe'ye çevirisi *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*'ne verilmiştir.
- 88 - "Derviş Abdullah'ın Darüssade Ağaları Hakkında Bir Eseri, Risale-i Teberdariye fi Ahval-i Darüssade".
İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan Ankara 1976 S. 225-249 [Köprülü Kütüphanesi II/233 no'daki eserin S. 241-249 arasında bazı parçaların çeviri yazısı yazılmış. Dipnotlarda da epey kısımlar aktarılmıştır].
- 89 - Türk Dünyası El Kitabı'nda muhtelif bahisler. [Hazırlanması ile basılıp yayınlanması arasında uzun bir süre geçen bu eserin Yazı Kurulunda olduğu Sözbaşı'nda haber veriliyor. Yazıların toplanmasında ve dizinin hazırlanmasında büyük emek verdiği bu eserin bitişini göremedi.]

III. Bölüm: Türk Tarihi

Türkiye Cumhuriyeti S. 1017 - 1036

IV. Bölüm: Bugünkü Türk Dünyası

1 - Batı Türkleri

Türkiye Türkleri S. 1039 - 1043

6 - *Yunanistan Türkleri* S. 1099 - 1103

11 - *Suriye Türkleri* S. 1132 - 1139

90 - "Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı",

Türk Kültürü Araştırmaları, XV/1-2 (1976) S. 269-288.

* * *

Bu derlememi teslim ettiğimden kısa bir süre sonra yayınlanan *Türk Kültürü Araştırmaları*'nın XV. cildinin Cengiz Orhonlu'ya ithaf edildiğini gördük. Birinci makale arkadaşı Prof. Dr. Nejat Göyünç tarafından "Cengiz Orhonlu Hayatı-Eserleri-Şahsiyeti" başlığında kaleme alınmıştır. (S. 7-26, S. 27-32 arası muhtelif fotoğraflar). Katıldığı kongrelerde verdiği bildirimlerin yanısıra, basımda bulunan yapıtlarını da haber vermektedir.

- II -

ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

1 - İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ. *İslam Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Biyografya Lügati*.

C. VII. Mehmed Paşa. Elmas (1662 - 1697) S. 583a-585a.

C. VIII. Mezemorta Hüseyin Paşa. Mezzomorto Husayn Paşa, al-Hacc [? - 1701]. S. 205b-207b.

Murad Paşa. Kuyucu (? - 1611) S. 651a-654a.

Mustafa II (1664 - 1703) S. 695a-700a

C. XI. Sünnet Düşünü S. 245-247.

C. XII/1 Telhis S. 148a-149a

Telhisci veya Telhisi. Talhisci. S. 149a-150b.

Tercüman 175a-181b.

Trablus S. 445a-452a [E. Rossi'nin makalesini tâdil ve ikmal].

Trablus [Trablusşam] S. 452a-455b.

C. XII/11 Tulumbacı S. 50-54

2 - KÜÇÜK TÜRK - İSLÂM ANSİKLOPESİSİ.

Abdülhamid II (1842 - 1918) S. 21a-24b.

3 - THE ENCYCLOPAEDIA OF ISLAM. New Edition

C. III. Hasan Paşa [Barbaros Hayreddin'in Oğlu] R. Le Tourneau ile. S. 251a-252a.

Hasan Pasha. Çatalcalı S. 252a

Husayn Efendi. Djindji Khodja S. 623a-b.

Husayn Pasha, Mezzomorto. 629a-630a.

C. IV. Kaplıdja S. 569b-570b.

Kara Othman Oğlu S. 592b-594a.

Karadja Hısar S. 598b-599a.

Karwan S. 676a-679b.

Kasım Pasha. Djazari 722a.

Kasım Pasha. Ewliya S. 722a-b.

Kassam S. 735b-736a

Katırdji-Oğlu Mehmed Pasha S. 765b-766b.

Bu listeyi hazırladığım sırada yalnız İngilizce yayını kullandım ve 71-72 no.lu fasikül 15 Haziran 1976 günü elime geçti. Sonraki fasiküller için maddeler hazırladığını biliyoruz. [bk. 1976 n. 88 de Khardım hk]. İleri bir tarihte yapılacak düzenlemede dahil edilebilir.

4 - MEYDAN - LAROUSSE. Büyük Lügat ve Ansiklopedi.

C. I. Abdülhamid II.

Ahmed I.

Ahmed Muhtar Paşa.

Ahmed Paşa (Hersekzade).

Ali Paşa (Mehmed Emin).

Ali Suavi [Hilmi Ziya Ülken ile].

Ankara Meydan Savaşı.

Atmeydanı Vakası.

C. II. Bâbîâlî

Bahriye

Baybars I.

Boğdan

Bucakı Bugeac

Cemaleddin Afganî

C. III. Çaldıran Meydan Savaşı [Y. Öztuna ile].

Bu Ansiklopedinin fihristinde bazı maddelerin yazarları gösterilmiştir. İsmi verilmeden daha birçok maddenin onun kaleminden çıktığına kaniim.

* * *

Cengiz Orhonlu'nun Venedik'de *Giorgio Cini Vakfı* tarafından düzenlenen, Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. yıl dönümü Konferansları serisinde [8-9 Ekim 1973] "L'immigrazione dei Turchi nell'Anatolia dell'Ovest come risultato dell'occupazione greca e alcune sue conseguenze" [n. 69 daki makale olabilir] başlıklı bir tebliğ verdiğini ve bunun "*Vocazione europea della Turchia*" diye adlandırılan ciltte çıkarılacağını, "*Notiziario di San Giorgio 44. Agosto 1973 - Marzo 1974*" aracılığı ile biliyoruz. [S. 20 vd]. Vakfın diğer İtalyan Kültür Kurumları gibi parasal düzensizlik içinde bulunması, çok yararlı bilgiler getireceğine şüphe etmediğimiz bu cildin bugüne kadar yayınlanmasını önlemiştir.